

Деревянко Богдан Володимирович,

доктор юридичних наук, професор;
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України;
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна

**ПРО КОНСТИТУЦІЙНУ РІВНІСТЬ ЛЮДЕЙ У ПРАВАХ (НА
ПРИКЛАДІ ДІЇ НОРМ ПРО РОЗМІРИ ПОСАДОВИХ
ОКЛАДІВ ВЧИТЕЛІВ, НАУКОВЦІВ, СПІВРОБІТНИКІВ
ДБР І СУДДІВ)**

У часи війни економіка держави працює в умовах, у рази гірших, ніж у мирний, навіть кризовий, час. У цілому доходи бюджетів значно знижуються. Від цього найбільше страждають державні і комунальні підприємства, установи та організації, а також їх співробітники, які отримують зарплату з бюджету. Зрозуміло, що особи, які виконують функції із захисту держави, її суверенітету і територіальної цілісності (військовослужбовці, співробітники МНС, правоохоронці та ін.), як правило, отримують підвищену заробітну плату та додаткові виплати. Це є об'єктивним і виправданим. За наявності у держави ресурсів виконання посадових обов'язків такими особами повинно оплачуватися

максимально. Усі інші працівники можуть переводитися на більш суворий графік роботи, їм можуть урізатися премії і доплати, вони можуть відправлятися на простій та ін. Проте тема тез доповіді стосуватиметься не розміру заробітної плати і не обмежень трудових прав громадян під час війни. Наразі існує проблема відсутності одноманітності у застосуванні принципів визначення і виплати посадових окладів «бюджетникам» різних сфер діяльності. Зрозуміло, що під час війни наявні й більш нагальні проблеми, що вимагають свого подолання, проте і залишати без розгляду проблему, що зачіпає інтересів сотень тисяч громадян України, уже неможна.

Статтею 21 Конституції України проголошено, що «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах...» [1]. Ця норма не означає, що усі люди мають отримувати однакову зарплату. Вона декларує однакове ставлення держави до прав усіх людей, зокрема й їх трудових та економічних прав. Держава має в однаковій мірі застосовувати принципи розподілу бюджетних коштів та виконання норм законодавства. На жаль, сьогодні це не так.

На підтвердження викладеного в абзаці вище слід порівняти норми чотирьох спеціальних інституційних законів, що визначають посадові оклади «бюджетників», та введення цих норм у дію.

I. Частиною 3 статті 61 «Оплата праці педагогічних і науково-педагогічних працівників» Закону України «Про освіту»

встановлено посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії в розмірі трьох мінімальних заробітних плат; посадовий оклад педагогічного працівника кожної наступної кваліфікаційної категорії підвищується не менше ніж на 10 відсотків; найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника встановлюється на 25 відсотків вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії, а кожний наступний посадовий оклад науково-педагогічного працівника підвищується не менше ніж на 10 відсотків від попереднього.» [2].

II. Норма з абзацу першого частини другої статті 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» декларує, що держава гарантує встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ (закладів вищої освіти), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче одинадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 1 січня 2020 року.» [3].

III. В абзаці першому частини четвертої статті 20 «Грошове забезпечення та оплата праці працівників Державного бюро розслідувань» Закону України «Про Державне бюро розслідувань» встановлено такі посадові оклади працівників ДБР відповідно до

розміру прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року: 1) Директор ДБР – 30; 2) перший заступник, заступник Директора ДБР – 28; 3) керівник територіального управління, керівник управління центрального апарату ДБР – 26; 4) начальник відділу центрального апарату ДБР – 24; 5) начальник відділу територіального управління ДБР – 22; 6) слідчий, дізнавач, оперуповноважений органу ДБР – 20; 7) інші працівники ДБР – сума, що дорівнює трьом розмірам посадового окладу, встановленого КМУ для працівників, які займають відповідні посади в центральних органах виконавчої влади [4].

IV. Частиною 3 статті 135 «Суддівська винагорода» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлюється базовий розмір посадового окладу у прожиткових мінімумах для працездатних осіб, розмір яких встановлено на 1 січня календарного року: 1) судді місцевого суду – 30; 2) судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду – 50; 3) судді Верховного Суду – 75 [5].

Як вказувалося вище, метою тез не є порівняння зарплат або висловлення претензій до законодавця стосовно диференціації їх розмірів. Зрозуміло, що посадові оклади співробітників ДБР є значно вищими за оклади педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників. Як вказувалося у нашій попередній роботі, ДБР є новим центральним органом виконавчої влади зі

спеціальною компетенцією [6, с. 82], а зважаючи на наявність власної ніші в системі аналогічних центральних органів виконавчої влади, ДБР повинне виправдати витрати Державного бюджету на своє утворення та функціонування [6, с. 83]. Вкрай важливою є роль суддів загальних та спеціалізованих судів [7]. Зрозуміло, що рівень оплати праці співробітників ДБР та суддів має бути і є на кілька порядків вищим за відповідний рівень оплати праці співробітників сфер освіти і науки. Тут ситуація у більшій мірі виглядає логічною.

Суб'єктивізм, суміщений із порушенням положень наведеної вище норми із статті 21 Конституції України про рівність прав людей, полягає у наступному. Термін набрання чинності наведеними вище нормами законів України «Про освіту» і «Про наукову і науково-технічну діяльність» декілька разів відкладався. Причиною названо дефіцитний бюджет держави. І сьогодні Закон України «Про освіту» містить обмовку: «Абзац перший та абзац третій частини другої статті 61 набирає чинності з 1 січня 2018 року та реалізується відповідно до підпункту 1 пункту 6 розділу XII» [2]. А там зазначено, що КМУ повинен: «1) забезпечити до 2023 року поетапну реалізацію положення частини другої статті 61 цього Закону, передбачивши при цьому щорічне збільшення посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії до чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних

осіб пропорційно розміру збільшення доходів Державного бюджету України порівняно з попереднім роком, і затвердити відповідні схеми посадових окладів (ставок заробітної плати)» [2]; а Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» містить обмовку: «Абзац перший частини другої статті 36 із змінами, внесеними згідно із Законом № 870-IX від 03.09.2020 – вводиться в дію з 01.01.2023...» [3]. Натомість наведені норми законів України «Про Державне бюро розслідувань» і «Про судоустрій і статус суддів» діють одразу з набранням чинності цими законами і дефіцитний бюджет держави на виплати категоріям «бюджетників» із цих законів не впливає...

Усунути дискримінацію громадян України за професійною ознакою можна, запровадивши правило, аналогічне тому, що наявне у частині третій статті 64 «Черговість задоволення вимог кредиторів» Кодексу України з процедур банкрутства. Ця норма проголошує: «3. У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно до суми вимог, що належить кожному кредитору однієї черги.» [8]. Тобто законодавець просто не повинен вчергове переносити термін вступу у дію норм про розмір окладів за законами України «Про освіту» і «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1 січня 2023 року), а для виправлення ситуації уже зараз – має внести

доповнення до Закону України «Про державний бюджет України на 2022 рік» за зразком частини третьої статті 64 «Черговість задоволення вимог кредиторів» Кодексу України з процедур банкрутства визначенням, що у випадку наявного дефіциту бюджету норми законодавства про оплату праці працівникам бюджетних установ, підприємств та організацій повинні виконуватися для усіх таких співробітників пропорційно до розмірів їх окладів залежно від наявного розміру видатків бюджету на ці статті витрат.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
3. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
4. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.

5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
6. Деревянко Б.В. Державне бюро розслідувань як новий державний орган зі спеціальною компетенцією. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2 (67). С. 78-84.
7. Деревянко Б. Щодо формування та діяльності спеціалізованого інвестиційного суду України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 323–327.
8. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.